

**BO'LAJAK LOGOPEDLARNI KORREKSION ISHLARNI LOYIHALASHTIRISHGA O'RGATISH
METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISHGA QO'YILGAN PEDAGOGIK TALABLAR**

Zakirova Sarvinoz Baratovna

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti o'qituvchi

Annotatsiya. Ushbu maqola hozirgi kunda bo'lajak logopedlarni korreksion ishlarni loyihalashtirishga o'rgatish metodikasini takomillashtirishning oliy ta'lim muassasalarida Nutq o'stirish maxsus metodikasi va Logopedik ishlarni rejalashtirish va loihalashtirish bo'yicha Davlat ta'lim standartlari mazmunida bo'lajak logopedga qo'yiladigan malaka talablari asosida ixtisoslik fanlari namunaviy o'quv dasturlari, sillabus, o'quv-metodik kompleks, mashg'ulotlar o'quv qo'llanmalarining mazmuniga intellektual- kognitiv yondashgan holda takomillashtirilib ommalashtirish lozim. Jumladan, bo'lajak logopedlarning metodik tayyorgarligini takomillashtirishda «Logopedik ishlarni rejalashtirish va loihalashtirish» fanining imkoniyatlari kengligi aniqlandi. Tahlillar natijasida bo'lg'usi logopedlarning korreksion ishlarini loihalashtirish uchun dars mashg'ulotlarida talabalarning kompetensiyalarini rivojlantirish, tanqidiy fikrlash kreativ g'oyalari haqida ilmiy asoslangan.

Kalit so'zlar: korreksiya, metodika, loyixalashtirish, kompetentlik, "shaxsning" integratsiyalashish "qobiliyati", metodologiya, kasbiy faoliyat, metodik kompetensiya, diagnostik, konsultativ.

**ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТРЕБОВАНИЯ К СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ МЕТОДОЛОГИИ
ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ЛОГОПЕДОВ К ПРОЕКТИРОВАНИЮ КОРРЕКТИРУЮЩЕЙ РАБОТЫ**

Закирова Сарвиноз Баратовна

преподаватель Ташкентского государственного педагогического университета имени Низами

Аннотация. Данная статья в настоящее время адресована будущим логопедам в условиях специальной методики развития речи в высших учебных заведениях и государственного образовательного стандарта планирования и проектирования логопедической работы с учетом квалификационных требований, которые необходимо совершенствовать и популяризировать. Примерные программы обучения, учебная программа, учебно-методический комплекс, тренинги с интеллектуально-познавательным подходом к содержанию учебных пособий. В частности, определен объем возможностей «Планирования и проектирования логопедической работы» в совершенствовании методической подготовки будущих логопедов. В результате анализа научно обосновано развитие компетенций учащихся и творческих идей критического мышления на занятиях по проектированию коррекционной работы будущих логопедов.

Ключевые слова: коррекция, методология, планирование, проектирование, компетентность, интегрирующая способность «человека», методология, профессиональная деятельность, «компетенция», методическая компетентность, диагностическая, консультативная.

**PEDAGOGICAL REQUIREMENTS FOR IMPROVING METHODOLOGY FOR TRAINING
FUTURE SPEECH THERAPISTS FOR DESIGNING CORRECTIVE WORK**

Zakirova Sarvinoz Baratovna

lecturer at Tashkent State Pedagogical University named after Nizami

Annotation. This article is currently addressed to future speech therapists in the context of the Special Methodology for Speech Development in Higher Educational Institutions and the State Educational Standard for Planning and Design of Speech Therapy Work, taking into account qualification requirements that need to be improved and popularized. sample training programs, curriculum, educational and methodological complex, trainings with an intellectual and cognitive approach to the content of teaching aids. In particular, the scope of opportunities for "Planning and designing speech therapy work" in improving the methodological training of future speech therapists has been determined. As a result of the analysis, the development of students' competencies and creative ideas of critical thinking in classes on designing correctional work for future speech therapists is scientifically substantiated.

Key words: correction, methodology, planning, design, competence, integrating ability of a "person", methodology, professional activity, "competence", methodological competence, diagnostic, advisory.

I.P. Pavlov ta'limotida muvofiq nutq bosh miyaning murakkab psixologik funksiyasini, uning ikkinchi signal tizimini o'zida namoyon etadi. Bu esa signallarning signali sanaladi. Birinchi va ikkinchi signal tizimlari bir-biri bilan uzviy bog'langandir. Ikkinchi signal tizimi birinchi tizim asosida shakllanadi. Ammo keyinchalik ikkinchi signal tizimining birinchi signal tizimiga tartibga soluvchi ta'siri namoyon bo'ladi. So'z alohida xususiyatning signali, unumlashtirish, mavhumlashtirish qurolidir. Birinchi va ikkinchi signal tizimlari orasidagi o'zaro murakkab aloqalarni hisobga olish nutq buzilishini tuzatish, buzilgan nutq va nutqsiz funksiyalarning o'rnini bosish ustida samarali logopedik ish olib borish uchun imkoniyat yaratadi.

Bu nazariyalar OTMLarida bo'lajak logopedlarni tayyorlashdagi o'quv rejalarida ham aks etilgan bo'lib, 5111900-Logopediya bakalavriat ta'lim yonalishida, umumiy o'rta ta'lim, maktab ta'lim tashkilotida, davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari, ko'p tarmoqli ixtisoslashtirilgan davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlaridan, sog'liqni saqlash vazirligi tasarrufidagi muassasalar, nodavlat ta'lim tashkilotlarida mutaxassislikka oid mashg'ulotlarni o'rnatilgan tartibda o'tish metodikasiga qaratilgan modullarda ifodalangan.

Nutq o'stirish bo'yicha bilimni qonuniyatini tadqiq qilish, korreksion fikrlash va nutqning rivojlantirish, to'g'ri talaffuzga o'rgatish, eshitish idrokini rivojlantirish masalasini xal etadi. "Nutq o'stirish", "Savodga o'g'atish" fani, mashg'ulotlari "Ilk qadam" davlat dasturlari asosida bir-biridan maqsadi, vazifalari va mazmuni davrlar kesimida tarbiyalanuvchilarning umumiy va nutqiy rivojlanish darajasini hisobga olingan holatda jihatidan tafovutlanadi. Shu sababli Bo'lajak logopedlar bir davrda o'qitilayotgan murrakab nutq nuqsonli tarbiyalanuvchi va nutqiy rivojlanish darajasini hisobga olishi, ko'p tarmoqli ixtisoslashtirilgan davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarida "Nutq o'stirish maxsus metodikasi", "Logopedik mashg'ulotlarni rejalashtirish va tashkil etish" silabusi, mashg'ulotlari bir-biridan farq qiluvchi maqsadi, vazifalari o'ziga xosligi asosida quyidagilarni rivojlantirishni ta'llim maqsad sifida o'zida ifodalaydi:

1. Nutq buzilishining turli shakllarida nutq faoliyatining ontogenezini o'rganish.
2. Nutq buzilishlarining keng tarqalganligi, alomatlari va darajalarini aniqlash.
3. Nutqiy faoliyati buzilgan bolalarning o'z-o'zidan va biror maqsadga qaratilgan rivojlanish dinamikasini, shuningdek, nutqiy zaiflikni ularning shaxs sifatida yetishuviga, ruhiy rivojlanishiga, turli ko'rinishdagi faoliyatlarini namoyon qilishga, o'zlarini tutishlariga ta'sirini aniqlash.
4. Rivojlanishida turli xil farqlar bo'lgan bolalarda (eshitish, ko'rish, fikrlash qobiliyatining hamda tayanch harakat apparatining buzilishi hollarida) nutqning shakllanishi va nutq buzilishlari xususiyatini o'rganish.
5. Nutq buzilishining kelib chiqish sabablari, mexanizmlari, tuzilishi va alomatlarini aniqlash.
6. Nutq buzilishlarining pedagogik tashxisi, metodlarini ishlab chiqish.
7. Nutq buzilishlarini tartibga solish.
8. Nutq buzilishini bartaraf etish tamoyillari, differentsiyalashgan metodlari va vositalarini ishlab chiqish.
9. Nutq buzilishining oldini olish myetodlarini takomillashtirish
10. Logopedik yordamni tashkil etish masalalarini ishlab chiqish.

Mazkur metodika bo'lajak talabani og'zaki nutqiga oid nutqiy material, so'zlashuv, hamda bog'langan nutqni asosidagi nutqiy lug'atni shakllantirish, rivojlantirish, o'qishga va yozishga o'rgatish o'rgatish, ongli, to'g'ri, ifodali va tez o'qish, o'qilgan matn mazmuni bayon etish, o'qilgan asar vositasida ko'rgazmali faoliyatni amalga oshirish bo'lajak uslubiyati aniq usullar haqidagi mukammal bilimlar shakllantiradi, hamda murrakab nutq nuqsonli bolalarning jamiyatga ijtimoiy moslashuvi mexanizmlarni shakllantiradi. Bo'lajak logoped, logopsixologiya, logodiagnostika, nutq o'stirish maxsus metodikasi, nutqida nuqsoni bor bolalarni maktabga tayyorlash fanlariga doir ma'lumotlar asosida dastur va mashg'ulotlarni tahli qilish malakasini samarali egallashi, hamda uzluksiz, muntazam o'z ustida ishlashi, o'quv jarayonini loyihalashtirib borishi talab qilinadi.

"Loyihalash" (loyihalashtirish) termini turlicha talqin qilinadi, chunki mazkur jarayon boshqaruv faoliyati, amaliy yo'naltirilgan fan hamda ta'limda innovatsiyalarning madaniy shakli kontekstida qaraladigan alohida ijtimoiy-madaniy fenomen sifatida gavdalanadi [71].

V.I.Slobodchikov loyihalashning quyidagi tiplarini farqlaydi:
ta'lim institutlari (maktab, universitet va sh.k.) hamda rivojlantiruvchi ta'limiy muhitlarni ijtimoiy-pedagogik loyihalash;

insonning o'z hayoti va faoliyatining asl subyektiga aylanishi uchun sharoit yaratadigan ma'lum yosh davri oralig'idagi rivojlantiruvchi ta'limiy jarayonlarni ijtimoiy-pedagogik loyihalashtirish;

pedagogik loyihalash – rivojlantiruvchi ta'limiy amaliyot, ta'lim dasturlari va texnologiyalari, pedagogik faoliyat usul va vositalarini yaratish.

Vaqt oralig'i doirasida pedagogik loyihalash jarayonini ko'rib chiqamiz. Real pedagogik jarayonni amalga oshirishdan oldin o'qituvchi faoliyatida kelgusi o'quv mavzusini o'zlashtirish loyihasi ishlab chiqishga qaratilgan loyihalash jarayonini ajratish mumkin.

Bunday loyiha mazmuni o'rganishning maqsadli, mazmunli va protsessual (jarayonga oid) tarkibiy qismlarini o'z ichiga olishi hamda turlicha shakllarda (reja-konspekt, texnologik xarita, diagnostik materiallar, o'quvchilarning mustaqil faoliyatini tashkil etish uchun topshiriqlar tizimi va sh.k.) bo'lishi mumkin.

O'qituvchining o'quv mavzusini loyihalash jarayonidagi harakatlari quyidagilardan iborat:

1. Darsni tashkil etishning asosiy mazmunini belgilab beradigan me'yoriy hujjatlar va metodik qo'llanmalarni: o'quv dasturi, ta'lim stanlarti, darslik, o'qituvchilar uchun qo'llanma, metodik maqolalar va sh.k. ni o'rganish.

2. O'quvchilarning mazkur mavzuni o'rganishga tayyorlik darajasini kirish (dastlabki) nazorat qilish uchun materiallar tayyorlash. O'quv muvaffaqiyatlarini baholashning ko'pbali tizimi sharoitida diagnostik materiallar turli darajali bo'lishi va o'rganiladigan materialning predmetli-mazmunli tomoni bilan birga uning mazmunli-faoliyatli tomonini ham aks ettirishi lozim.

OTM ni bitirish vaqtiga kelib shakllantiriladigan asosiy kompetentlik turli darajada murakkablikdagi kasbiy muammo va vazifalarni hal qilish qobiliyati hisoblanadi.

Loyihani tayyorlash quyidagilarni nazarda tutadi:

- g'oyani shakllantirish;
- ehtimoliy (mumkin bo'lgan) harakatlarni rejalashtirish;
- faoliyat dasturini ishlab chiqish.

Tajriba g'oyani amalga oshirishni sinab ko'rish, dastlabki amalga oshirishni nazarda tutadi. Namoyish qilish g'oyani yakuniy amalga oshirish, o'ylangan va amalga oshirilgani o'rtasidagi aloqadorlik haqidagi o'ziga xos hisobotni nazarda tutadi. Bu o'z g'oyasi asoslilikini baholash bosqichidir.

Ta'lim oluvchilarning tadqiqotchilik va loyihalash faoliyati

Loyihalash faoliyati individual (yoki guruhli) mustaqil ijodiy topshiriqlar shaklida amalga oshiriladi.

Loyiha g'oyasi o'quv faoliyati ichida o'quv fanining (ta'lim sohasining) mantiqiy davomi sifatida yuzaga keladi.

Loyihalash metodini qo'llashga oid talablar:

- ahamiyatli, loyihabop muammoning mavjudligi;
- kutiladigan natijalarning amaliy, nazariy jihatdan ahamiyatlilik;
- talabning loyihalash subyeki sifatida namoyon bo'lishi;
- talabning xato qilishga haqliligi;
- loyiha a'zolarining mustaqil faoliyat olib borishi;

Loyihaning tarkibiy qismlari (komponentlari):

- ehtiyojlarni o'rganish va vazifani qisqacha rasmiylashtirish;
- loyiha g'oyasini shakllantirish;
- g'oyalarni baholash;
- tadqiqot (tahlil);
- loyihani batafsil ishlab chiqish;
- "mahsulot"ni rejalashtirish va tayyorlash;

Ishlab chiqilayotgan loyihani ma'lum mezonlar bo'yicha baholash;

Natijani baholash.

Talabalar faoliyatining loyihalash shakli va pedagog ishining loyihalash shaklini bir necha yillar uchun oldindan bir martada ishlab chiqish mumkin emas. O'qituvchilarning metodik tayyorgarligi zaifligi sababli o'qitishning loyihalash texnologiyasida majburiy o'quv materialining qisqartirilishi kompetentliklarni shakllantirish vazifasini to'liq hal etishga imkon bermasligi xavfi mavjud. Ehtimol, o'qituvchilar o'quv jarayonini tashkil etishning chiziqli tizimidan boshqalariga, jumladan, loyihalash faoliyatiga o'tishga tayyor emas. Ular loyihalash faoliyatini tashkil qilish shakllari va metodlarini egallamagan bo'lishi mumkin.

Guruh ishini tashkil etish, loyiha qatnashchilarining aloqasi va kommunikatsiyasini tashkillashtirish, tezkor rejalashtirish, ishlarni bajarish, ishning borishi ustidan nazorat tizimining faoliyati, muammolarni hal qilish. Bunda natija konsepsiya qanchalik puxta ishlab chiqilgani va ishlab chiqilgan, qabul qilingan ish metodlari qanchalik samarali amalga oshirilishiga bog'liq.

ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabrda —O'zbekiston Respublikasi Oliy Ta'limi Tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risidagi PF-5847-son Farmoni.
2. Azizxodjaeva N.N. O'qituvchi mutaxassisligiga tayyorlash texnologiyasi. – T., 2000.
3. Amirsaidova Sh. Bo'lajak pedagogika taraqqiyotida Sharq mutafakkirlari g'oyalarining o'rmi. Ped.fan.nomz. diss. avtoref. –T.: 2006. -21 b.
4. Ayupova M.Yu. Logopediya. "O'zbekiston faylasuflar milliy jamiyati" nashryoti., Toshkent - 2011y.
1. 5.Выготский Л. С. Проблемы дефектологии. — М.: Просвещение, 1995. — 527 с.
2. Гребенев, И. В. Методическая подготовка студентов университетов / И. В. Гребенев // Педагогика. - 1996. - № 1. - С. 37-40
3. 7. О.У.Bozorov Bo'lajak logopedlarni metodik kompetensiyalarni rivojlantirish Ped. fanl. nom. diss. ... - T., 2021.
4. 8.Зимняя, И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / И. А. Зимняя. — М. : Исслед. центр пробл. качества подгот. специалистов: 2004. - 56 с.
5. Ковалева, И. В. Развитие научно-методической компетентности педагогов в условиях образовательного выбора : автореф. дис. ... канд. пед. наук / И. В. Ковалева. - Мурманск, 2007. - 18 с
6. Круглов Ю. Г., Пивоварова Н. П. Проблемы подготовки учителей-дефектологов в педагогических институтах // Дефектология.1996. — № 1. — С. 4—10.
7. Ландшеер, В. Концепция «минимальной компетентности» / В. Ландшеер // Перспективы. - 1988.-№1.- С. 27 — 28.
8. Лебедева, О. В . Развитие методической компетентности учителя как средство повышения эффективности учебного процесса в общеобразовательной школе.; автореф. дис канд. пед. наук / О. В. Лебедева. ГОУ ВПО «НГАУ», 2007. - 6 с
9. Леонтьев, А. Н. Общее понятие деятельности / А. Н. Леонтьев // Хрестоматия по возрастной психологии : учеб; пособие для студентов / сост. Л. j М. Семенов ; под ред. Д.И. Фельдштейна. — М.; : Международная педагогическая академия, 1994. - С. 112-121.
10. Лукьянова, М. И. Профессиональная компетентность педагога : теоретический анализ понятия / М. И. Лукьянова // Управление Дошкольным Образовательным Учреждением. - 2007. - № 1 (35). - С. 8-15.
11. Чичерина, Д.Нуркельдиева ва Е.Бондареваларнинг "Бўлажак дефектолог-кадрларни тайёрлашда инновацион ёндашувлар" номи монографияси Т., 2016. – 82 б.